

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська Академія Наук

Тілея

Науковий вісник

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 95 (№ 4)

Київ – 2015

Фахове видання

з філософських, політичних та історичних наук, затверджено постановами президії ВАК України
(протокол № 1-05/2 від 10 березня 2010 р. та протокол № 1-05/3 від 14 квітня 2010 р.)

Свідчення про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 19946 – 9746 ПР від 31 травня 2013 року

Друкується за рішенням

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 27 березня 2015 р.); Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 15-02-26 від 27 березня 2015 р.)

Міжнародна індексація збірника

Реферативні бази даних: назва БД, назва видання у БД, Інтернет-посилання РИНЦ (Росія) – міжнародна наукометрична база даних наукових публікацій вчених. Для отримання даних про публікації та цитованості статей на основі бази даних РИНЦ використовується аналітичний інструментарій ScienceIndex. НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU БД: РИНЦ

Назва видання: Гілея: науковий вісник

Посилання: http://elibrary.ru/title_about.asp?id=51030

Шеф-редактор –

В. П. Андрущенко,
д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор –

В. М. Вашкевич, д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори –

В. І. Гончаров, д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
О. П. Кивлюк, д-р філос. наук, ст.н.с.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
І. М. Предаборська, д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ)

Відповідальний секретар –

В. Б. Халамендик, д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ,
НПУ імені М. П. Драгоманова)

Рецензенти: **М. І. Панчук**, д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

М. Т. Степико, д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
І. Г. Овчиненко, д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна рада:

В. П. Андрущенко – д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. М. Вашкевич – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. Б. Євтух – д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
А. І. Зеленков – д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
В. Ф. Колесник – д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Р. Мирзаханян – д-р іст. наук, проф. (Вірменія, Єреван)
М. І. Михальченко – д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України
(Україна, Київ)
В. Ф. Солдатенко – д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)

Редакційна колегія:

З історичних наук:

І. Н. Войцехівська – д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Б. М. Гончар – д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
І. І. Дробот – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
М. А. Журба – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Г. Г. Лазько – д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
В. П. Михайлюк – д-р іст. наук, проф. (Україна, Луганськ)
А. Миколойчук – д-р хабілітований (історія), проф. (Польща, Познань)
Т. А. Стоян – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Л. М. Чернега – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Ю. І. Шаповал – д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

А. С. Абаєв – д-р філос. наук, проф. (Азербайджан, Баку)
В. Г. Аюкян – д-р філос. наук, ст.н.с. (Україна, Київ)
О. О. Базалук – д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
В. П. Бех – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. Г. Воронкова – д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Е. М. Герасимова – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Г. А. Гарбар – д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
В. О. Жадько – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Т. А. Жижко – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
С. В. Куцелал – д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
А. Миколойчук – д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
В. І. Муляр – д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)
О. Ф. Ошійко – д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
С. Тейлаєв – д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
О. В. Уваркіна – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
С. М. Яшанов – д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:

Б. І. Андрусичин – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
О. В. Бабкіна – д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
К. В. Балабанов – д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
І. М. Варшар – д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. А. Войналович – д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
М. С. Іванов – д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
С. А. Кізіма – д-р політ. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
В. О. Котигоренко – д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
С. В. Лапина – д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Л. Л. Макаренко – д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
І. Краль – д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
С. Ю. Римаренко – д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
В. Л. Савельєв – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Т. Срогочу – д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея : науковий вісник : збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : “Видавництво “Гілея”, 2015. – Вип. 95 (4). – 458 с.

Концепція вісника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики наукового видання охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

УДК 94(477):378.4^{KK} 1805/1863"**Жук В. В.**асистент кафедри політології, соціології і права,
Національний університет харчових технологій
(Україна, Київ). sluggers73@gmail.com**ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІНСТИТУТІВ ТА КАФЕДР
ПЕДАГОГІКИ В УНІВЕРСИТЕТАХ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ
УКРАЇНИ У ДОРЕФОРМЕНУ ДОБУ ХІХ СТ.**

Метою статті було дослідити проблеми функціонування педагогічних інститутів та кафедр педагогіки в університетах Наддніпрянської України в період їх становлення і розвитку. У статті досліджується роль педінститутів та кафедр педагогіки у процесі підготовки та виховання кваліфікованих педагогічних кадрів для навчальних закладів вищої, середньої та початкової освіти на українських землях у дореформену добу ХІХ ст. Наводяться дані про соціальний статус вихованців тогочасних педагогічних інститутів. Подаються відомості про професорів і викладачів, які працювали в педінститутах та посади кафедри педагогіки, а також розглядається їх професійно-кваліфікаційний рівень. Визначається вплив університетських статутів на процес функціонування педінститутів та кафедр педагогіки в університетах. Аналізується якість навчання в педагогічних інститутах при Харківському університеті та Київському університеті св. Володимира у дореформену добу ХІХ ст.

Ключові слова: педагогічні інститути, кафедри педагогіки, Харківський університет, Київський університет, університетські статуті, педагогічна діяльність.

Становлення підготовки науково-педагогічних кадрів для навчальних закладів різних рівнів освіти Наддніпрянської України тісно пов'язане з відкриттям педагогічних інститутів при Харківському імператорському університеті (у 1811 р.) та Київському імператорському університеті св. Володимира (у 1834 р.). Також вагомий внесок у розвиток науково-педагогічного потенціалу професорських і викладацьких кадрів зробило функціонування кафедр педагогіки в імператорських університетах Наддніпрянської України. Провідні професори прививали студентам педагогічні навички, які ставали їм у нагоді при подальшому переході на навчальну та виховну роботу в освітні заклади різних рівнів.

Якість і рівень підготовки педагогічних кадрів для навчальних закладів освіти завжди мали ключове значення для системи науки і освіти будь-якої країни. А у період становлення системи університетського навчання у Російській імперії проблема розвитку педагогічної освіти та виховання кваліфікованих педагогів стояла дуже гостро. І спеціально відкриті при імператорських університетах педагогічні інститути, а також існування кафедр педагогіки зробили значний внесок у справу виховання кваліфікованих педагогів, які потім розвивали вітчизняну освіту і науку. Проблема якісної підготовки педагогічних кадрів, безумовно, залишається актуальною і на сучасному етапі існування української держави. Деякі аспекти функціонування педагогічної освіти в університетах Наддніпрянської України у період їх становлення не завадило б запозичити і сьогодні в освітній галузі України.

Питання існування і діяльності педагогічних інститутів та кафедр педагогіки в університетах Російської імперії висвітлювалося у працях істориків радянської доби та сучасних російських учених - Р. Еймонтової [17], Ф. Петрова [12], А. Андрєва [1] та Н. Карнаух [4]. Але аспекти означеної тематики стосовно саме університетів Наддніпрянської України та розвитку педагогічної освіти на українських землях у цих працях були висвітлені недостатньо. У науковій

літературі сучасних вітчизняних дослідників Н. Шип [14] та Н. Лєвицької [6] чимало аспектів з означених проблем також залишились поза увагою, або були розкриті поверхово і фрагментарно. Отже, спеціальних досліджень, присвячених функціонуванню педагогічних інститутів та кафедр педагогіки, які існували при Харківському і Київському імператорських університетах у період їх становлення і розвитку, проведено ще не було. Таким чином, метою даної статті є висвітлення і розкриття проблеми організації, існування і діяльності педагогічних інститутів та кафедр педагогіки в університетах Наддніпрянської України у дореформену добу ХІХ ст.

Функціонування педагогічних інститутів при університетах Російської імперії було передбачене університетським Статутом 1804 р. [13, с. 6.265] Ці навчальні заклади не були зобов'язані готувати викладацькі кадри безпосередньо для університетів. Згідно цього документу, університетські педінститути мали випускати, насамперед, учителів для училищ, гімназій, шкіл, лицей та інших навчальних закладів середньої та початкової освіти. Видатний український історик, громадський та політичний діяч Д. Т. Багалій у своїй монографії, присвяченій історії його рідного Харківського університету, зазначав, що педагогічний інститут, який існував при кожному з імператорських університетів, лише "побічно міг служити розсадником молодих людей, що готувалися до професорського звання" [5, с. 48].

Шоправда, педагогічний інститут при Харківському імператорському університеті був відкритий лише у 1811 р. (у той час як сам університет почав існувати в 1805 р.) і далі функціонував з перервами, оскільки в перші роки існування цього вищого навчального закладу відчувалася гостра нестача студентів і тим більше кандидатів (тобто випускників-відмінників), які почали виходити зі стін університету тільки з 1810 р. [5, с. 69]

Згідно Статуту 1804 р. кожний університет міг одночасно навчати у власному педагогічному інституті не більше 12 осіб з кандидатським ступенем. Оскільки термін навчання для них становив 3 роки, то у середньому кожного року до педінституту набиралося по 4 особи. Вони навчалися за державний кошт і отримували стипендії у розмірі 300 карбованців сріблом на рік. Після закінчення навчання вони мали складати іспит на ступінь магістра, а потім захищати магістерську дисертацію. Але деякі, не захистившись, могли йти працювати вчителями до училищ чи гімназій або домашніми вихователями. Звісно, що були й такі, хто взагалі полишав наукову та педагогічну роботу. Новоспечені магістри, як правило, залишалися працювати в педінституті, навчаючи нових вступників-кандидатів. Їм також призначалося державне утримання у розмірі 400 крб. ср. на рік. Окрім означеної роботи магістри за рішенням Ради іноді паралельно долучалися до викладання на університетських курсах або працювали в інших навчальних закладах імперії. Один раз на два роки за рішенням Ради університету обиралися два найбільш гідних та перспективних у науковому відношенні магістри, яких відправляли у дворічне закордонне відрядження з метою удосконалення своїх знань. Через 3 роки педагогічної

служби магістри та старші вчителі гімназій могли претендувати на отримання університетської посади ад'юнкта. Це питання вирішувалося на загальних університетських зборах [13, стб.289-290; 15, с.12]. Саме у такий спосіб більшість молодих вітчизняних учених (зокрема, у Харківському університеті) набували наукові ступені та університетські посади протягом першої третини XIX ст.

В університетському Статуті 1835 р. були внесені деякі зміни відносно діяльності педагогічних інститутів при університетах. Як і раніше, основним завданням цих навчальних закладів все ж таки була підготовка викладацьких кадрів для гімназій та училищ, хоча найбільш успішні випускники, як правило, залишалися при університетах. Загальна кількість студентів тепер збільшувалась до як мінімум 20 осіб, які перебували на казенному утриманні. Серед них могли бути вже не тільки випускники університетів з кандидатським званням (тобто, за сучасними мірками - випускники з "червоним"¹ дипломом), а й найбільш успішні випускники гімназій. І навіть, більше того, усіляко віталось їх збільшення за рахунок бажаючих навчатись в педінституті своєкоштных студентів, максимально обмежена кількість яких не вказувалася. Окрім слухання університетських лекцій студенти педінститутів отримували від своїх професорів-кураторів "настанови в практичних вправах по обраній кожному з них галузі наук, писали твори, виголошували пробні лекції і давали уроки". Отримавши передбачену програмою навчання повну освіту в педагогічному інституті, його випускники зобов'язані були потім прослужити не менше шести років в училищному відомстві [11, стб.767-768].

Стосовно Київського імператорського університету св. Володимира (відкритий у 1834 р.), який у дореформену добу функціонував за власними статутами 1833 р. та 1842 р., то відмінність діяльності його педагогічного інституту від інших університетів Російської імперії полягала лише у тому, що мінімальна кількість своєкоштных студентів у ньому передбачалась не 20 осіб, як було зазначено в університетському Статуті 1835 р., а 26 осіб згідно його власного Статуту 1833 р. [9, стб.493] та 30 осіб згідно його Статуту 1842 р. [8, стб.238].

Викладачами педагогічних інститутів призначались, як правило, провідні університетські професори. Так, наприклад, у педінституті при Харківському імператорському університеті викладачами були одні з найкращих випускників Дерптського професорського інституту М. М. Лунін і А. И. Валицький, а у педінституті Київського імператорського університету св. Володимира саме курс педагогіки, а також всі філософські дисципліни впродовж 16 років читав перший професор філософії цього вузу О. М. Новицький [16, с. 114]. "

Університетський Статут 1863 р. скасував педагогічні інститути при імператорських університетах. Частково їх замінили педагогічні курси, які були запроваджені постановою Міністерства народної освіти у листопаді 1858 р. До них мали право вступати тільки ті молоді люди, які закінчили університетський курс. Термін навчання на педагогічних курсах становив два роки. їх вихованці

отримували стипендії розміром від 200 до 300 крб. ср. на рік. Але ні курси, на відміну від їх попередників - педагогічних інститутів, юридично не підпорядковувалися університетам і готували майже виключно вчителів для навчальних закладів середньої та початкової освіти, а також домашніх вихователів [7, стб.295, 305-306]. Таким чином, з цього джерела істотного поповнення професорсько-викладацьких лав самих університетів практично не надходило,

Як не дивно, але кафедри педагогіки, які тоді називалися кафедрами "педагогії"², не були включені в структуру університетів Російської імперії ні у першому університетському Статуті 1804 р., ні у другому університетському Статуті 1835 р. Вони з'явилися лише 1850 р., коли тогочасний міністр народної освіти П. О. Ширинський-Шихматов написав звернення до імператора Миколи I, в якому просив дати згоду на заснування кафедр педагогіки у всіх імператорських університетах держави "для теоретичної і практичної підготовки студентів до вчительського звання", зокрема, своє прохання міністр мотивував тим, що університетські професори, які "не ознайомлені детально з правилами педагогії, як науки, яку вони не слухали в університеті, не в змозі бути надійними керівниками студентам у застосуванні цих правил до вживання на практиці". В результаті, імператором була дана згода на відкриття кафедр педагогіки на історико-філологічних факультетах усіх університетів держави, включаючи, звісно, Харківський імператорський університет і Київський імператорський університет св. Володимира [10, стб. 1225-1227].

Оскільки хронологічно це рішення майже співпало з припиненням викладання в університетах філософії, то як фінансові, так і викладацькі ресурси були просто перенаправлені на новоутворені кафедри педагогіки. Так відбулося, наприклад, у Київському університеті, де ординарний професор кафедри філософії, доктор філософії та стародавньої філології С. С. Гогоцький у 1851 р. був затверджений ординарним професором педагогіки на шойно відкриту однойменну кафедру [2, с. 124].

Але, в дійсності, педагогіка, хоч і в якості не обов'язкового предмету, викладалася в деяких університетах Російської імперії, а також в педагогічних інститутах, що існували при них, ще задовго до офіційного утворення кафедр з цієї дисципліни. Так, у Харківському університеті заняття з педагогіки проводилися ледь не з часу його заснування, починаючи з 1807 р. по 2-3 години на тиждень читались лекції, аз 1811 р. уже почали проводитися і семінари. Першим викладачем педагогіки у Харківському університеті був ад'юнкт історії і географії А. Г. Рейніш, який читав лекції за працями видатного швейцарського педагога-гуманіста И. Г. Песталоцці та відомого німецького педагога і богослова А. Г. Німейсра [18, с.154]. А у першому Статуті Київського університету 1833 р. зазначалося, що викладання педагогіки в тамтешньому педагогічному інституті покладається на професорів філософії [9, стб.494]. Такими у дореформену добу були О. М. Новицький і С. С. Гогоцький [2, с. XXIX].

У 1834-1852 рр. лекції з педагогіки у Харківському університеті читав професор кафедри грецької

словесності та старожитностей А. Й. Валицький, який був одним з найкращих випускників Дерптського професорського інституту. Викладаючи курс, він користувався творами Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо та інших видатних мислителів-просвітників. Для слухачів педагогічного інституту університету професором Валицьким був підготовлений і вперше прочитаний у 1839-1840 навчальному році курс "Педагогія". А першим очільником кафедри педагогіки у Харківському університеті був випускник Головного педагогічного інституту у Санкт-Петербурзі М. О. Лавровський, який прибув до Харкова 1852 р. Лавровський, "отримавши непогану спеціальну педагогічну підготовку в педагогічному інституті, надалі сам приділяв в університеті велику увагу питанням педагогічної підготовки студентів" [18, с. 157].

Університетський Статут 1863 р. припинив існування кафедр педагогіки. Мотивувалося це наступним: "Педагогіки як науки самостійної, яка має право на окрему кафедру в університетах, не існує, а педагогія входить до складу предметів, що належать до галузі наук філософських, а саме психології" [3, с. 11]. З тих пір педагогічні дисципліни в університетах Російської імперії викладались лише епізодично і в якості необов'язкових предметів.

Отже, педагогічні інститути та кафедри педагогіки в університетах Наддніпрянської України завдяки професорам та викладачам, які в них працювали, зробили значний внесок у процес навчання та виховання кваліфікованих педагогічних кадрів для різних освітніх закладів на українських землях у дореформену добу XIX ст. Не дивлячись на нерегулярне, а часом, навіть, епізодичне та короткотривале функціонування, педагогічні інститути та кафедри педагогіки у Харківському імператорському університеті та Київському імператорському університеті св. Володимира відіграли важливу роль у процесі становлення та розвитку української педагогічної освіти, яка на той час формувалась у межах педагогічної освіти Російської імперії.

Список використаних джерел

1. Андреев А. Ю. Российские университеты XVIII - первой половины XIX века в контексте университетской истории Европы. - М. : Знак, 2009. - 640 с.
2. Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского университета св. Владимира (1834-1884) / Сост. под ред. ордин. проф. В. С. Иконникова. - К. : Типография императорского университета св. Владимира, 1884. - XXXVI, 816, П., [4]с.
3. Ивановский В. Н. О преподавании педагогики // Учёные записки Казанского университета. Казань, 1904. - Т. 71. - Кн. IX. - С. 1-22.
4. Карнаух Н. В. О значении педагогических знаний в профессиональной подготовке преподавателей высшей школы в дореволюционной России // Вестник ПСТГУ. IV: Педагогика. Психология. - 2010. - Вып. 1 (16). - С. 41-49.
5. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805-1905) / Д. И. Багаляй, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. - Харьков : Типография фирмы "Адольф Дарре" (Издание Харьковского университета). 1906. - 329 с.
6. Левицька П. М. Вища гуманітарна освіта Наддніпрянської України (друга половина XIX - початок XX ст.) / П. М. Левицька. - К. : НУХТ, 2012. - 395 с.
7. Об упразднении Главного педагогического института и об учреждении особых педагогических курсов при университетах // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения (1855-1864). - СПб. : Типография Императорской Академии наук, 1864. - Т. 3. - Стб. 294-311.
8. Об Уставе и штате императорского университета св. Владимира и штате управления Киевским учебным округом // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения (1825-1855). - СПб. : Типография Императорской Академии наук, 1864. - Т. 2. - Отд. 2 (1840-1855). - Стб. 227-240.
9. Об Уставе университета святого Владимира // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения (1825-1855). - СПб. : Типография Императорской Академии наук, 1864. - Т. 2. - Отд. 1 (1825-1839). - Стб. 482-498.
10. Об учреждении в университетах особой кафедры педагогики // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения (1825-1855). - СПб. : Типография В. С. Балашева, 1876 (Издание второе). - Т. 2. - Отд. 2 (1840-1855). - Стб. 1225-1228.
11. Общий Устав императорских российских университетов // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения (1825-1855). - СПб. : Типография Императорской Академии наук, 1864. - Т. 2. - Отд. 1 (1825-1839). - Стб. 742-769.
12. Петров Ф. А. Формирование системы университетского образования в России: Становление системы университетского образования в первые десятилетия XIX века / Ф. А. Петров. - М. : Издательство Московского университета, 2002. - 815 с.
13. Уставы императорских Московского, Харьковского и Казанского университетов // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения (1802-1825). - СПб. : Типография Императорской Академии наук, 1864. - Т. 1. - Стб. 264-301.
14. Шип Н. А. Интеллигенция на Украине (XIX в.). Историко-социологический очерк / И. А. Шип. - К. : Институт истории Украины, 1991 - 172 с.
15. Штаты императорских университетов: Московского, Харьковского и Казанского // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения (1802-1825). - СПб. : Типография Императорской Академии наук, 1864. - Т. 1. (Штаты и приложения). - С. 12.
16. Шульгин В. Я. История университета Св. Владимира / В. Я. Шульгин. - СПб. : В типографии Рюмина, 1860. - 230 с.
17. Эймонтова Р. Г. Русские университеты на грани двух эпох: От России крепостной к России капиталистической / Р. Г. Эймонтова. - М. : Наука, 1985. - 350 с.
18. Юрченко Л. П. Развитие педагогики высшей школы в Харьковском университете (1805-1861 гг.). Дисс. на соиск. уч. ст. к.п.н по спец." 13 00 01. Харьков, 1981. - 192 с.

References

1. Andreev A. Y. Rossiyskie universitety XVIII - pervoy poloviny XIX veka v kontekste universitetskoj istorii Evropy. - M. : Znak, 2009. - 640 s.
2. Biograficheskiy slovar professorov i prepodavateley imperatorskogo universiteta sv. Vladimira (1834-1884) / Sost, pod red., ordm. prof. V. S. Ikonnikova. - K. : Tipografiya imperatorskogo universiteta sv. Vladimira, 1884. - XXXVI, 816, II, [4] s.
3. Ivanovskiy V. N. O prepodavanii pedagogiki // Uchionye zapiski Kazanskogo universiteta. Kazan, 1904. - T. 71. - Kn. IX. - S. 1-22.
4. Karnauh N. V. O znachenii pedagogicheskikh znaniy v professionalnoy podgotovke prepodavateley vysshey shkoly v dorevoliutsionnoy Rossii // Vestnik PSTGU. IV: Pedagogika. Psihologiya. - 2010. - Vyp. I (16). - S. 41-49.
5. Kratkiy ocherk istorii Harkovskogo universiteta za pervye sto let ego suschestvovaniya (1805-1905) / D. I. Bagaley, N. F. Sumtsov, V. P. Buzeskul. - Harkov : Tipografiya firmy "Adolf Darre" (Izdanie Harkovskogo universiteta), 1906. - 329 s.
6. Levytska N. M. Vystcha humanitarna osvita Naddnipryanskoj Ukrainy (druga polovyna XIX - pochatok XX st.) / N. M. Levytska. - K. : NUHT, 2012. - 395 s.
7. Ob uprazhnenii Glavnogo pedagogicheskogo instituta i ob Lichrezhdenii osobyh pedagogicheskikh kursov pri universitetah // Sbornik postanovleniy po Ministerstvu narodnogo prosvescheniya (1855-1864). - SPb. : Tipografiya Imperatorskoy Akademii nauk, 1865. - T. 3. - Stb. 294-311.
8. Ob Ustave i shtate imperatorskogo universiteta sv. Vladimira i shtate upravleniya Kievskim uchebnym okrugom // Sbornik postanovleniy po Ministerstvu narodnogo prosvescheniya (1825-1855). - SPb. : Tipografiya Imperatorskoy Akademii nauk, 1864. - T. 2. - Otd. 2 (1840-1855). - Stb. 227-240.

9. Ob Ustave universiteta sviatogo Vladimira // Sbornik postanovleniy po Ministerstvu narodnogo prosvescheniya (1825-1855). - SPb. : Tipografiya Imperatorskoy Akademii nauk, 1864. - T. 2. - Otd. 1 (1825-1839). - Stb. 482-498.

10. Ob uchrezhdenii v universitetah osoboy katedry pedagogii // Sbornik postanovleniy po Ministerstvu narodnogo prosvescheniya (1825-1855). - SPb. : Tipografiya V. S. Balasheva, 1876 (Izdanie vtoroe). - T. 2. - Otd. 2 (1840-1855). - Stb. 1225-1228.

11. Obstchiy Ustav imperatoskih rossiyskih universitetov // Sbornik postanovleniy po Ministerstvu narodnogo prosvescheniya (1825-1855). - SPb. : Tipografiya Imperatorskoy Akademii nauk, 1864. - T. 2. - Otd. 1 (1825-1839). - Stb. 742-769.

12. Petrov F. A. Formirovanie sistemy universitetskogo obrazovaniya v Rossii: Stanovlenie sistemy universitetskogo obrazovaniya v pervye desyatletiya XIX veka / F. A. Petrov. - M. : Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 2002. - 815 s.

13. Ustavy imperatorskih Moskovskogo, Harkovskogo i Kazanskogo universitetov // Sbornik postanovleniy po Ministerstvu narodnogo prosvescheniya (1802-1825). - SPb. : Tipografiya Imperatorskoy Akademii nauk, 1864. - T. 1. - Stb. 264-301.

14. Ship N. A. Intelligentsia na Ukraine (XIX v.). Istoriko-sotsiologicheskii ocherk / N. A. Ship. - K. : Institut istorii Ukrainy, 1991. - 172 s.

15. Shtaty imperatorskih universitetov: Moskovskogo, Harkovskogo i Kazanskogo // Sbornik postanovleniy po Ministerstvu narodnogo prosvescheniya (1802-1825). - SPb. : Tipografiya Imperatorskoy Akademii nauk, 1864. - T. 1. (Shtatv i prilozheniya). - S. 12.

16. Shulgin V. Y. Istoriya universiteta Sv. Vladimira /V. Y. Shulgin. - SPb. : 1860. - 230 s.

17. Eymontova R. G. Russkie universitety na grani dvuh epoh: Ot Rossiya kiepostnoy k Rossii kapitalisticheskoy / R. G. Eymontova. - M. : Nauka, 1985. - 350 s.

18. Yurchenko L. P. Razvitie pedagogiki vysshey skoly v Harkovskom universitete (1805-1861 gg.). Diss, na soisk. uch. st. k.p.n. po spets. 13 00 01. Harkov, 1981. - 192 s.

Zhook V. K., assistant of the Department of Political Science, Sociology and Law, National University of Food Technologies (Ukraine, Kiev), sluggers 73@maif.com

The activity of pedagogical institutes and of chairs for pedagogics in the universities of Naddniprovska Ukraine in the pre-reform time of XIX century

The purpose of the article is to explore the problems of functioning of pedagogical institutes and of chairs for pedagogics in the universities of Naddniprovska Ukraine in the time of their foundation and development. Their role in the process of preparation and education of qualified pedagogues for elementary, secondary and high school in Ukraine in pre-reform time of XIX century is under consideration as well. The data concerning social positions of the pedagogical institutes' graduates and professors of the period, the information about their professional level are represented in the article to illustrate the whole picture of the place and role of listed institutions within the educational system of Russian Empire. The important question reflected in the article is the influence of Statutes for universities onto pedagogical institutes and chairs for pedagogics. The quality of education in Kharkiv and Kyiv imperial universities is analyzed simultaneously.

Key words: pedagogical institutes, chairs for pedagogics. Kharkiv university, Kyiv university, Statutes for universities, pedagogical activity.

Жук В. В., ассистент кафедры политологии, социологии и права, Национальный университет пищевых технологий (Украина, Киев), sluggers 73@gtmail.com

Деятельность педагогических институтов и кафедр педагогики в университетах Подднпровской Украины в дореформенный период XIX в.

Целью статьи было исследовать проблемы функционирования педагогических институтов и кафедр педагогики в университетах Подднпровской Украины в период их становления и развития. В статье исследуется роль пединститутов и кафедр педагогики в процессе подготовки и воспитания квалифицированных педагогических кадров для учебных заведений высшего, среднего и начального образования на украинских землях в дореформенный период XIX в. Приводятся данные о социальном статусе воспитанников тогдашних педагогических институтов. Подаются сведения о профессорах и преподавателях, которые работали в пединститутах и замещали кафедры педагогики, а также рассматривается их профессионально-квалификационный уровень. Определяется влияние университетских уставов на процесс функционирования пединститутов и кафедр педагогики в университетах. Анализируется качество обучения в педагогических институтах при Харьковском университете и Киевском университете св. Владимира в дореформенный период XIX в.

Ключевые слова: педагогические институты, кафедры педагогики. Харьковский университет, Киевский университет, университетские уставы, педагогическая деятельность.

* * *

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Гринчак М. 0. Велика промислова буржуазія південноукраїнських губерній пореформеного періоду у суспільному сприйнятті.....	7
Заплетнюк О.А. Колоси Ехнатона: інтерпретації божественного образу фараона.....	10
Лукашенко А. І. Опричина: трансформація місії Государя на тлі християнського дуалізму.....	13
Колесников К. Н. Формулярно-дипломатический анализ почетных декретов античных государств Северного Причерноморья: место таможенных привилегий в проксеническом протоколе (ФОРМУЛЯРНО-ДИПЛОМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЧЕТНИХ ДЕКРЕТІВ АНТИЧНИХ ДЕРЖАВ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я: МІСЦЕ МИТНИХ ПРИВИЛЕЇВ У ПРОКСЕНІЧНОМУ ПРОТОКОЛІ).....	16
Бойчук Я.А. Громадські об'єднання національних меншин у культурно-просвітньому просторі України (60-90-ті роки XIX ст.).....	19
Королько А. З. Лесь Мартович і український радикальний рух в Галичині (кінець XIX - початок XX ст.).....	23
Жук В. В. Діяльність педагогічних інститутів та кафедр педагогіки в університетах Наддніпрянської України у дореформену добу XIX ст.....	32
Герасимов Т. Ю. Електропостачання міст Подільської губернії в роки Першої світової війни (серпень 1914 р. - лютий 1917р.).....	35
Єгоров В. В. Українське питання на сторінках часопису "Вестника Европы" у 1860-1880-х рр.....	38
Золотарёв В.С. Национальная политика Конституционно-демократической партии России по гармонизации отношений с Украиной (1905-1917 гг.) (НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА КОНСТИТУЦІЙНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ РОСІЇ ЩОДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ВІДНОСИН З УКРАЇНОЮ (1905-1917 РР.)).....	46
Гладченко С. В. Историчні передумови благодійної діяльності релігійних організацій та церкви в Україні.....	51
Кудінов І. О. Військовополонені поляки у трудових арміях (1920-1921 рр.).....	54
Проценко В. В. Освітнянська профспілка УСРР на початку 1920-х рр.: підпорядкування більшовицькій владі.....	57
Лукашів В. Я. Статутні рамки діяльності "Товариства ім. М. Качковського" в Східній Галичині у міжвоєнний період.....	62
Розовик О.Д. Господарське освоєння земель Сибіру, Казахстану і Далекого Сходу переселенцями з УСРР у 1920-1930-х роках.....	64
Ожерельєва В. М. В. Т. Манзюк (1929-2012): життєвий і творчий шлях науковця.....	68
Гай-Нижник П. П. "Перед нами знову і знову постає реальна і жива картина майбутньої держави України ("яку державу прагла створити ОУН(б) у другій половині 1940-х та у 1950/1960-хрр.).....	71
Капітан Л. І. Етноконфесійні процеси на Закарпатті у 1944-1964 рр.....	79
Чепурно О. О. Історія Державного українського університету у м. Дніпропетровськ (1941-1943): постановка наукової проблеми.....	85
Киридон П.В. Особливості інституціонального оформлення номенклатури Комуністичної партії України в повоєнне двадцятиріччя.....	87
Лук'яненко О. В. Рекреаційне дозвілля та спорт у педагогічних інститутах УРСР доби "відлиги" (Ч. 1).....	92
Савченко С. В. Олена Апанович у збереженні пам'яток Хортиці у 60-і - на початку 70-х років XX ст.....	94
Кузьменко Ю. В. Кадрова політика В. Щербицького в УРСР періоду перебудови.....	100
Нагіряк А. Я. Музеологія: становлення та історіографія.....	104
Баскакова А. С. Історіографічний аспект кримськотатарської проблеми в українсько-російських відносинах (1991-2014 рр.).....	108
Бобровнік Ю. В. Історія утворення та інституційного становлення Кабінету Міністрів України (1990-1995 рр.).....	113
Ковпак Л. В. Розвиток СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я в УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ (1991-2010 РР.).....	120
Різняк Р. Я. Історія розвитку технологічного забезпечення дистанційного навчання у вищій школі України (кінець XX ст. - початок XXI ст.).....	125
Богатчук С. С. Вибори до Верховної Ради України 2014 р.....	129
Саранов С. В. Новый мировой порядок и его отражение в Центрально-Восточной Европе (Новий СВІТОВИЙ ПОРЯДОК ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ).....	133
Сурмач О. І. Музей як соціокультурне явище сучасного суспільства.....	136
Спіркіна О. О. Вшанування пам'яті Василя Симоненка в Черкаській області у перше десятиріччя державної незалежності України як основа патріотичного виховання.....	140
Вальчик В. Е. Особливості розвитку ґрунтових досліджень УРСР у 1950-х роках.....	143
Мерко О. М., Щербіна А. Д. Космічні дослідження виконані науковцями Кримської астрофізичної обсерваторії на супутниках серії "Космос".....	146
Бородай І. С. Становлення і розвиток наукових центрів з біохімії та фізіології сільськогосподарських тварин в Україні.....	148
Шолоха Х. В. Участь українського жіноцтва Канади у загальноканадському жіночому русі XX ст.....	151
Бузань В. Ю. Американсько-радянські переговори з питань врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту (1967-1973 рр.).....	156
Кулиев С. Личность Ахмада бин Мухаммада Ардабили (ОСОБИСТІТЬ АХМАДАБІН МУХАММАДА АРДАБІЛІ).....	160

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Гоцалюк А. А. Роль традиції у формуванні неоміфологічних тенденцій в культурі.....	164
Ткаченко Л. Г. Об'єктивні чинники феномену соціального відчуження в гносеологічному вимірі.....	168
Dashdamirova Ch. F. The conception of reductionism in biology science (ПРО ЕЛЕМЕНТАРНІ ОСНОВИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ).....	171
Драпогуз В. П. Основні форми екстраполяції як методу соціального пізнання.....	176
Жукова А. І. Амбівалентність перетворення мрії.....	179
Ковчак В. О. Соціально-філософські аспекти симуляції суспільної активності та суспільної дійсності.....	182
Колесніченко М. В. Концептуалізація поняття "етнічність" у соціофілософській парадигмі.....	185
Лаптінова Ю. И. Недискурсивне взаємоотношення человека с миром (НЕДИСКУРСИВНІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ЛЮДИНИ ЗІ СВІТОМ).....	190
Литвинчук О. В. Проблеми ідентичності сучасного українського маргінала.....	194
Мельник Ю. М. Екзистенція людини: методологічні основи соціально-вітальної експлікації.....	197
М'ясникова Н. О. Довіра як віра у відповідальність та орієнтир у сучасному соціальному світі.....	201
Пархоменко И.И. Экономика культуры как предметная область исследований практической культурологии (ЕКОНОМІКА КУЛЬТУРИ ЯК ПРЕДМЕТНА ОБЛАСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ).....	205
Петрушенко О. П. Соціально-культурна цінність утопії.....	209
Савранська Н. О. Моральні рішення: між інтуїтивністю, розумом та звичкою.....	213
Сасно О. Г. Соціокультурні засади публічного управління.....	216
Амеліна С. Б. Популярна культура: специфіка та способи взаємодії з елітарною, народною та масовою формами культури.....	220